

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 28 december 2022

Mål nr

Ö 1120-22

PART

Klagande

KKB

Ombud och målsägandebiträde: Advokat BB

SAKEN

Utdömmande av vite

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2022-02-10 i mål Ö 1391-22

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrättens beslut upphäver Högsta domstolen beslutet om att KKB ska betala det förelagda vitet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

KKB har yrkat att Högsta domstolen ska undanröja beslutet att döma ut vite.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 5.

SKÄL**Frågan i målet**

1. Målet gäller hur bestämmelserna i rättegångsbalken om att någon ska inställa sig personligen till en förhandling ska tolkas vid prövningen av om ett förelagt vite ska dömas ut.

Bakgrund

2. Tingsrätten kallade KKB att höras som målsägande vid en huvudförhandling. Av kallelsen framgick att hon var skyldig att komma till förhandlingen och att hon, vid frånvaro utan giltigt skäl, kunde bli skyldig att betala 4 000 kr i vite. KKB delgavs kallelsen. Vid huvudförhandlingen infann hon sig tillsammans med sitt barn, som var drygt ett och ett halvt år.

3. Tingsrätten ställde in förhandlingen med hänvisning till att den inte kunde genomföras på ett lämpligt sätt med barnet närvarande. Tingsrätten förpliktade vidare KKB att betala vitet om 4 000 kr.

4. Hovrätten har avslagit KKBs överklagande av vitesbeslutet. Som skäl har hovrätten angett att en målsägande eller annan som kallats för att höras inte kan anses ha infunnit sig enligt domstolens kallelse när han eller hon visserligen inställer sig personligen men med ett hinder som gör att det avsedda förhöret i praktiken inte kan genomföras. Hovrätten har också bedömt att KKB inte har haft laga förfall.

5. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd med utgångspunkt i hovrättens bedömning att det avsedda förhøret inte har kunnat genomföras.

Personlig närvaro

6. En målsägande som ska höras i tingsrätten med anledning av åklagarens talan ska kallas till huvudförhandlingen. Målsäganden ska infinna sig personligen, om inte hans eller hennes närvaro kan antas vara utan betydelse för utredningen. Om målsäganden ska infinna sig personligen, ska vite föreläggas. (Se 11 kap. 5 § jämförd med 20 kap. 14 § samt 45 kap. 15 § rättegångsbalken.)

7. Om en målsägande som ska höras med anledning av åklagarens talan inte inställer sig personligen till huvudförhandlingen ska rätten ta ställning till om ett förelagt vite ska dömas ut (se 46 kap. 14 §). Underlåtenheten att infinna sig ska inte leda till någon påföljd om det är sannolikt att målsäganden har laga förfall (se 32 kap. 6 och 8 §§).

Tolkning av bestämmelserna om personlig närvaro när frågan om att döma ut vite prövas

8. En kallelse att infinna sig personligen till en domstolsförhandling förenas i de flesta fall med ett föreläggande om att vite kan dömas ut om den som kallas inte kommer till förhandlingen. Vitet är i sådana fall ett tvångsmedel som används för att tillgodose behovet av effektivitet i rättsväsendet. Högsta domstolen har i flera avgöranden betonat att utdömande av vite är en straffliknande sanktion (se t.ex. ”Det försuttna vitet” NJA 1974 s. 243 och ”Ombudet och vitet” NJA 1989 s. 71).

9. Den som har förelagts vite har då rätt till rättssäkerhetsgarantier av det slag som den som har blivit anklagad för brott har enligt Europakonventionen (se ”Vittnet på Rhodos” NJA 2017 s. 210 p. 8).

10. Vitets straffliknande karaktär och det faktum att vitet utgör ett tvångsmedel innebär att legalitetsprincipen är central vid prövningen av om vitet ska dömas ut. Den handlingsregel som är förenad med viteshotet måste alltså tolkas enligt sin ordalydelse och en analogisk tillämpning av bestämmelserna om personlig inställelse kan inte komma i fråga. Ändamålsskäl kan inte motivera att vitet döms ut om en sådan tillämpning inte kan förenas med paragrafens ordalydelse.

11. Av det anförda följer att om någon som har kallats att infinna sig personligen till en förhandling också kommer och är närvarande under rättegången, så kan ett förelagt vite inte dömas ut. En tillämpning av reglerna som innebär att vitet döms ut i sådana fall är inte förenlig med lagtextens ordalydelse. Det gäller även om personen inte medverkar vid förhandlingen eller på annat sätt orsakar att den måste ställas in (jfr NJA 2009 s. 141).

12. Om det däremot är fråga om en situation som kan inordnas under ordalydelsen är det möjligt att beakta om ändamålet med kallelsen har uppnåtts vid bedömningen av om vitet kan dömas ut. En sådan prövning kan exempelvis aktualiseras om den som har kallats inställer sig personligen men sedan lämnar förhandlingen efter att den har inletts (jfr NJA 2009 s. 913).

Bedömningen i detta fall

13. KKB infann sig till tingsrättens huvudförhandling. Att förhandlingen fick ställas in av det skälet att hon hade med sig sitt barn innebär inte att hon har underlåtit att inställa sig personligen.

14. Det har därmed saknats förutsättningar för tingsrätten att förplikta KKB att betala vitet.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Agneta Bäcklund (referent), Stefan Johansson, Johan Danelius och Christine Lager
Föredragande har varit justitiesekreteraren Anton Dahllöf